

La geografia com a eina de futur. Parlant amb Marc-Aureli Vila*

**Pere Tobaruela i Martínez
Joan Tort i Donada**

Em veig com sempre.
Satisfet, content de viure.
Content de les coses que he fet.

Pau Vila (Biografia oral)

És un dia d'entre-setmana del novembre de 1996. Marc-Aureli Vila i Comaposada, 88 anys molt ben portats, ens rep a casa seva i ens obre les portes del seu despatx –les vitrines i els prestatges plens de llibres de geografia, com no podia ser altrament– per encetar una conversa en què les vivències i els records, amb una ullada de tant en tant al moment actual, seran la nota dominant. I és que, quan personalment hom ha viscut vuitanta-vuit dels norantais anys d'aquesta centúria tan convulsa, i s'han viscut en molts casos dins allò que podríem anomenar «la primera línia» dels esdeveniments, és inevitable descobrir, una vegada més, que la història ens ha construït tal com som, i que ens impregna fins a l'últim porus de la pell.

Els ulls del Marc-Aureli conviden a reviuire les emocions i es mostren amants a la conversa. Una conversa que es desenvolupa amb un caire distès i agradable, en un ambient que deixa entreveure una llarga i intensa dedicació a la geografia. Persona inquieta per les coses, es preocupà d'assolir una bona base cultural; s'interessà primerament pel dret i posteriorment per la geografia. Es compromet durant la guerra civil amb les que ell diu «forces legals i lleials a

---

* Aquest text, una vegada redactat, ha estat revisat pel propi M. A. Vila.

l'ordenament constitucional», i, en acabar el conflicte bèl·lic, es veu obligat a marxar del país. Però Catalunya, físicament lluny, és vitalment i sentimentalment a prop. I aviat tornarà el compromís polític, a través del càrrec de delegat oficial de la Generalitat, durant els anys d'exili a Veneçuela.

I és precisament a Veneçuela on Marc-Aureli Vila desenvoluparà la major part de la seva obra geogràfica, seguint, si més no al nivell d'inquietud vital i espiritual, l'empremta del seu pare, Pau Vila. Una obra que bàsicament volia contribuir, segons que ens explica, a omplir el gran buit existent aleshores en aquell país tant pel que feia a la geografia com els altres ordres de la cultura.

De tot plegat, de la seva obra i dels seus antecedents familiars, de les seves motivacions i de la manera d'entendre la geografia, hem convidat el nostre interlocutor a fer-nos-en un petit tast. A explicar-nos, a manera de breu síntesi, la seva experiència vital. Perquè, en el fons, l'experiència d'una persona –la seva pròpia vivència de la vida– és una de les poques coses d'aquest món que no poden ésser objecte d'intercanvi, però què, en canvi, es poden explicar.

Per situar-nos una mica, ens podríeu parlar dels vostres antecedents familiars?

Vaig néixer el 17 de gener de 1908 –la partida de naixement diu el 20– en un principal de la casa que tenia i segueix tenint el número 41 del carrer de la Llibertat de l'antiga vila de Gràcia. Els meus pares, Pau Vila i Dinarès i Emília Comaposada i Vendrell, foren, en llur adolescència i joventut, obrers del ram tèxtil. Quan vaig arribar al món, el pare ja estava plenament submergit en la vida de mestre d'escola; una vida que li fou molt dura, car s'hi va lliurar sense tenir la preparació ni els coneixements necessaris, empès pel gran neguit de servir els altres i trobar-se a ell mateix. El pare va néixer a Sabadell i el pare d'ell, de nom Pere, a Gràcia. La mare del pare, de nom Antònia, havia nascut a Olesa de Montserrat, on l'avi Pere la va conèixer durant el temps que hi va residir, en haver hagut d'allunyar-se de Gràcia per motius polítics. El pare de la meua mare, que es deia Antoni, era natural de Manresa, on hi practicava l'honorat ofici de corder; alhora, tenia ocells cantaires que presentava a concursos. La mare de la mare tenia el nom de Maria i era de Cardona. L'àvia Maria va perdre el marit força jove i va haver d'espavilar-se per a tirar endavant les dues filles: la més gran, de nom Dolors, i la meua mare, l'Emília.

Què ens podeu dir, quant als vostres estudis?

Per començar vaig fer la primària a Colòmbia i més tard vaig estar quatre anys a la secció preparatòria de l'Escola Industrial de Barcelona, enfocat a les ciències aplicades per així poder entrar a estudiar direcció d'empresa industrial. En acabar, l'any 1924, vaig passar a fer els Estudis Normals de la Mancomunitat que en aquells moments eren de caire superior en referència a l'Escola Normal de l'Estat. Però eren temps de la dictadura de Primo de Rivera, i va succeir un fet que va marcar el meu futur: hi va haver un problema entre un professor

belga, George Dwelshauvers, que donava psicologia, i el baró de Viver, diputat de la Mancomunitat. Es va acomiadar a aquest professor, per la qual cosa la resta de professorat, entre ells el meu pare, va protestar enèrgicament; el resultat va ser la destitució del professorat i la clausura dels Estudis Normals de la Mancomunitat. Per aquest fet desgraciat els meus estudis van quedar penjats.

Davant d'aquesta contingència, quina va ser la vostra reacció?

El meu pare va haver de buscar feina i va posar-se a traduir uns volums de la Geografia Universal de Vidal de la Blache. Per part meua, vaig exercir de mestre, sense títol, a les Escoles de la Sagrada Família, i l'any següent, de mestre auxiliar a la Fundació Blanquerna, on ajudava els xicots més joves a orientar-se. Vaig convèncer el meu pare, contrari a l'ensenyament oficial, que em deixés fer el Batxillerat Lliure, en concret estudiar per al títol de Batxiller Universitari en Lletres. Quan vaig haver acabat aquest Batxillerat, vaig començar a estudiar dret, també d'una manera lliure, i l'any 34 acabo aquests estudis i m'inscriu en el Col·legi d'Advocats. Quan ja era advocat vaig presentar una instància per acabar els Estudis Normals de la Mancomunitat, aleshores l'Escola Normal de la Generalitat. Havia sortit un decret que em va permetre retornar als meus estudis, crec que vaig ser l'única persona; i en un ambient tan enriquidor a nivell personal, com era l'ésser funcionari del Consell de Cultura, vaig acabar els estudis a la Normal. Però els esdeveniments polític-socials continuaven el seu curs, i malauradament va arribar el que ningú desitjava a Catalunya: la guerra.

Com vau viure personalment aquesta etapa de la història, i en quin sentit va influir en el vostre desenvolupament personal i professional?

Abans d'esclatar la guerra, el conseller de Cultura Ventura Gassol em va fer el seu secretari polític, i vaig estar mig any al seu costat. Concretament, fins que el president Companys va obligar Gassol a exiliar-se, perquè es deia que el perseguia la FAI. Vam salvar vides, com va ser el cas de les monges de Pedralbes, vam salvar monuments, esglésies, ... I una cosa que em dol, és que la gent no ha fet més que criticar els dramàtics aconteixements; i jo els dic que en aquells moments es va patir, fins i tot ens vam quedar sense forces d'ordre públic. Van ser uns moments difícils... Després vaig al front de voluntari com a tinent del Regiment Pirinenc de la Generalitat, fent la guerra fins l'últim moment, com es pot comprovar si es mira el Diari Oficial del dia 25 de gener del 1939. Al final de la guerra era auditor de guerra de divisió, i només tenia 31 anys.

Si ho tenim ben entès, va ser amb motiu de la guerra que vau començar a tenir una experiència directa en el camp de la geografia...

Bé, abans de la guerra jo havia començat a viure la geografia a través del mestratge del meu pare, i també n'havia fet algunes classes a l'Ateneu Enciclopèdic

Popular. Però l'experiència militar em va permetre viure intensament la geografia sobre el terreny.

La relació entre guerra i geografia és evident, la nostra disciplina pot ser emprada pels militars en un sentit d'aprofitament de cara a l'estratègia. La geografia dona una informació, a vegades vital, a la plana major militar per plantejar d'una o d'altra manera les seves decisions. En el meu cas en concret també vaig aprofitar la guerra per fer geografia: el fet d'haver d'actuar a la vall d'Ordesa a l'alt Aragó i els espais geogràfics propers em va permetre defensar, quan més tard vaig ser diputat del Parlament, el reconeixement polític-administratiu de la comarca de l'Alta Ribagorça i, posteriorment, fer un estudi geogràfic d'aquesta comarca. Haver viscut el territori em va donar base per als meus coneixements de geografia. Són paradoxes que té aquesta vida.

I una vegada acabada la guerra la vida segueix. Com recordeu aquesta època en què la supervivència era tan complicada, i gairebé era l'única cosa que importava?

El final de la guerra, tant per a mi com per al meu pare, va significar haver de marxar del país. Primer va marxar el pare; el 24 de gener del 39 vaig passar per casa seva per assegurar-me'n, i ja havia marxat. Avançat el mes de febrer vaig marxar jo, creuant la frontera pel Portús i amb la mala sort d'anar a parar com tants altres a un camp de concentració, del qual vaig poder sortir. Una altra vegada lliure, començo a buscar el meu pare, del qual tenia notícies que es trobava a Tolosa de Llenguadoc. I efectivament allí el vaig trobar, a casa del professor Faucher, capficat en els seus pensaments. Quan jo era a Tolosa, l'excel·lent amic Pierre Vilar em va escriure una carta per dir-me que ell i la seva dona marxaven als Pirineus, perquè ella estava delicada, i si jo volia podia anar a la seva casa de París a viure. Dit i fet; em presento a casa d'en Vilar i començo a moure'm per veure com poder anar a Colòmbia, i després d'una sèrie de tràmits burocràtics puc marxar-hi. El meu pare ja hi era, per cert. Quan arribo a Colòmbia faig primerament de director d'un col·legi de nois desamparats i més tard de director d'un internat oficial; alhora, revalido el meu títol d'advocat per poder exercir. A grans trets aquests són els dos ingredients que caracteritzen els meus quatre anys a Colòmbia.

I per fi l'arribada a Veneçuela, on vau passar, si no ens equivoquem, 35 anys. Per què vau marxar de Colòmbia, i com es va iniciar la vostra trajectòria geogràfica a Veneçuela?

Efectivament, no us equivoqueu, van ser 35 anys de la meua vida; més diria jo, va ser tota una vida... Vaig traslladar-me amb la muller i els fills de Bogotà a Caracas per motius familiars; a nivell personal, jo veia més camp lliure a Caracas, per poder treballar, que a Bogotà. De cop i volta, em trobo a Veneçuela

fent de visitador mèdic amb una maleta plena de mostres de medicaments per poder donar de menjar als meus quatre fills. La Josefina, la companya de la meua vida i una magnífica col·laboradora, durant 21 anys va fer de mestra i així aportà més recursos econòmics a casa. La situació va canviar radicalment; és en aquest moments, de canvi de rumb de la meua vida, quan començo a fer l'estudi, rigorós i seriós des d'un punt de vista geogràfic, de la vall de Caracas. D'aquest estudi n'estic orgullós per la importància que va tenir; fins i tot avui dia ha servit de base geogràfica per portar a terme diverses actuacions en aquesta vall. També començo a donar classes de geografia a escoles Normals i de Batxillerat, fins que un dia em van cridar a la universitat per encarregar-me d'un seminari de geografia, primer pas del meu camí dins el món universitari veneçolà. Tot seguit el professor de l'assignatura de Geografia Econòmica de la Facultat d'Economia es va posar en contacte amb mi per dir-me que no li interessava impartir aquesta assignatura; em va convidar a fer de substitut seu, i vaig acceptar encantat. La situació, posteriorment, es va regularitzar, i vaig exercir la carrera docent fins a la meua jubilació; alternant la meua docència en la Facultat d'Economia amb la docència a la Universitat Catòlica i a l'Escola Superior de les Forces Armades. En aquesta última, impartia l'assignatura de Geografia Militar.

O sigui, que es pot afirmar que a Veneçuela vau desenvolupar la vostra personalitat com a geògraf. Quina orientació vau donar a la vostra recerca en aquest camp?

Sí, la meua plena dedicació geogràfica comença a Veneçuela. A les vacances docents recorria el país preparant treballs per a la Corporación Venezolana de Fomento, que era un organisme autònom; vaig fer la geografia de Veneçuela estat per estat –en 25 volums-. Després ve el *Nomenclator geo-històric de Venezuela* i altres obres. De retorn a Catalunya vaig col·laborar en el *Diccionario de historia de Venezuela* que dirigí l'eminent compatriota Manuel Pérez Vila. Un altre llibre que m'estimo molt és el de *Geografia de Venezuela* que vaig fer per al batxillerat, del qual se'n van fer vuit edicions.

La meua bibliografia sobre Veneçuela la considero prou extensa, i ara no continuo per no avorrir-vos amb un llarg llistat d'obres.

I finalment la tornada a casa...

El meu pare tornà l'any 67, ja que la meua mare insistia en el fet que volia morir-se a Catalunya. Jo vaig venir per uns dies el 77 i a l'any 78 m'hi vaig instal·lar definitivament.

El pare va fer bé de tornar abans perquè no era polític, però el meu cas era diferent. Jo, sí que tenia aquesta consideració, en acabar la guerra, i aquest fet no el van oblidar fàcilment determinada gent; a més vaig fer, com ja sabeu, durant 19 anys, de delegat oficial de la Generalitat a Veneçuela, i per aquests

motius la meva tornada era més complicada. La repressió de postguerra fou molt gran, i encara que et donessin plenes garanties podien afusellar-te; enganyaven els infeliços que es deixaven convèncer.

Després d'aquestes pinzellades biogràfiques, voldriem plantejar-vos algunes qüestions relacionades amb la vostra manera de veure la geografia, i la influència que va tenir del vostre pare. Per començar, podríeu comentar-nos la situació de la geografia acadèmica en els vostres anys d'estudiant.

Com ja heu pogut intuir abans, la meva vida i la geografia van per camins paral·lels. He de dir, però, que jo no tinc el títol de geògraf. Vaig tenir la gran sort de ser fill d'en Pau Vila; ell era un llibre obert, i em va fer estimar la geografia. Acadèmicament, si hagués existit la titulació de geografia quan jo vaig cursar estudis universitaris sens dubte que m'hauria tret el títol de geògraf. L'única classe universitària de geografia que existia als meus temps l'impartia el professor Pérez Agudo, més conegut, pels estudiants, com a «Sánchez Obtuso» per la seva manera de veure la geografia; era un bon home però el seu enfocament era diferent al que jo havia viscut amb el pare. Aquesta era la trista realitat acadèmica de la nostra disciplina, durant els meus anys d'estudiant.

Heu afirmat que el vostre pare va contribuir a la vostra formació geogràfica. Veieu la geografia de la mateixa manera que ell la va veure?

La nostra manera de veure la geografia era diferent, no contrària sinó complementària. Per a ell la geografia estava lligada a la pedagogia, i a partir d'aquí fa un intent de buscar les arrels de la geografia mitjançant l'home i la natura. Jo he treballat més aviat decantat a una geografia que serveixi com a eina de futur, es a dir, donant-li un enfocament pràctic que permeti a aquesta matèria donar informació i orientació a altres disciplines; per exemple, servir a la medicina en la localització de l'indret exacte d'un focus de determinades malalties... La geografia pot donar pistes per trobar pautes d'actuació sobre el territori; per exemple, col·laborar amb l'arquitectura per a discernir quin és el tipus més adequat de vivenda que s'ha de construir en una zona determinada. Al mateix temps, al llarg de la meva obra, he donat i dono una gran importància a la geohistòria.

La geografia del meu pare i la meva, en el fet de tenir en compte l'actuació humana sobre la natura sí que s'assemblen, però pel que fa a la resta de continguts, la nostra manera de veure la geografia és complementària.

Estem d'acord que cada geògraf fa la seva pròpia interpretació de la geografia, i és un fet que respectem. El vostre pare, amb el seu enfocament geogràfic particular, va deixar hereus espirituals a Veneçuela?

El meu pare va tenir hereus molt fidels que van col·laborar en la *Geografia*

Física y Humana de Veneçuela, però els seus deixebles van voler pujar en la vida polític-social i es van oblidar de la geografia; en aquest sentit li van fallar. En l'actualitat hi ha gent que treballa la geografia, i alguns foren deixebles meus. Quan vaig arribar a Veneçuela la cartografia no existia i avui dia el servei cartogràfic veneçolà és extraordinari.

El tema de tenir o no tenir deixebles és una mica complicat i per això m'agradaria fer un petit aclariment: el deixeble, des del meu punt de vista, es comença a formar amb el seu mestre i la vida l'acaba de formar; si existeix una atracció econòmica d'altres camps d'estudi més forts, parlant a nivell de diners, que la geografia, circumstància que és fàcil que es produeixi, continuar el camí que marca el mestre, com era el cas del meu pare, és difícil de seguir per part del deixeble.

Els anys que el vostre pare i vos mateix van estar a Veneçuela, va existir gaire contacte amb els geògrafs catalans?

Sí, el pare mantenia el contacte amb en Josep Iglésies, amb en Vilà Valentí, que venia a Veneçuela a donar conferències, i amb en Lluís Cassasas, l'Enric Lluch, en Solé Sabarís i en Salvador Llobet. Jo també hi mantenia la relació, però era lògic que el pare hi mantingués uns lligams més forts.

He d'agrair que quan vaig tornar de l'exili, en Cassasas es va referir a mi amb una frase que em va agradar molt i que no oblidaré mai: «el geògraf que ve de lluny». Això evidència que malgrat les distàncies, les persones poden establir contactes que resten immutables al llarg dels anys.

I ara que parlem del retorn de l'exili, ¿no creieu que es podrien haver aprofitat figures com la del vostre pare i la de vos mateix, dins del marc universitari de la geografia?

Abans de la guerra civil el pare ja havia mantingut contactes per entrar a la Universitat Autònoma, però el conflicte bèl·lic va ensorrar el projecte. Després, en tornar de l'exili, va ser el reglament vigent el que no ho va permetre; el pare, com he dit abans, no tenia titulació universitària adequada.

El meu cas va ser paral·lel; jo tampoc no tenia la titulació necessària, o sigui la llicenciatura de geografia. Vaig anar a oferir-me, sense cobrar, per fer seminaris de geografia d'Amèrica; però el reglament era inflexible: no tenia títol i ja passava dels 65 anys. Va ser un fet que em va doldre, perquè m'hagués agradat fer feina universitària aquí a Catalunya. Creia que era un problema superable, aquest del reglament, tant en el cas del pare com en el meu, però no va ser possible i els dos ens vam quedar a les portes de poder complir un somni.

I ja, a manera de cloenda, ¿ens podríeu dir, des de la vostra perspectiva, quina és l'essència, la raó de ser de la geografia?

El punt de partida és simple: a cada lloc on vas t'has de situar i has de saber el que necessites. T'has d'oblidar de la resta i centrar-te en el context i el nou

entorn geogràfic on estas; l'enfocament sortirà per si sol, a partir d'aquesta premissa. Si es té esperit geogràfic, t'adaptaràs allà on vagis. La geografia té l'avantatge de plantejar-se l'anàlisi del paisatge, de preguntar-se a tot arreu el perquè de les coses. Això és el que també s'hauria d'ensenyar de la geografia. I no s'ha de perdre de vista que l'home és un resultat de les circumstàncies, o sigui de la història. I ja sabem que la geografia i la història van molt lligades.

Si l'home és, per damunt de tot, fill de les circumstàncies, també ho és, inevitablement, el geògraf. Potser per aquest fet, cada geògraf es converteix en un punt de vista únic, específic i concret, sobre el món. Més enllà de les escoles, de les doctrines i dels mestratges, hi ha la pròpia trajectòria, que cadascú construeix a la seva manera. Per això, a la pràctica, podem semblar tan iguals i ser realment tan diferents. Des del grau privilegiat de l'experiència, aquesta és una cosa més que hem après, avui, del testimoniatge vital de Marc-Aureli Vila i Comaposada.

Apèndix. Selecció de publicacions de Marc-Aureli Vila i Comaposada

- 1946. *Nociones de geografía universal*, editorial Las Novedades, Caracas.
- 1947. *Monografía geográfica del Valle de Caracas*, Sociedad Interamericana de Antropología y Geografía, Grupo de Caracas, Caracas.
- 1950. *Las regiones naturales de Venezuela*, Facultad de Filosofía y Letras, Universidad Central de Venezuela, Caracas.
- 1953. *Geografía de Venezuela*, 1ª edició, text per a l'educació secundària i normal, Fundación «Eugenio Mendoza», Caracas.
- 1963. *Geografía Universal*, en col·laboració amb Josefina Passadori, editorial Kapelusz Venezolana C.A., Caracas.
Área Metropolitana de Caracas, Ediciones del Cuatricentenario de Caracas, Caracas.
- 1964. *Nomenclator geo-histórico de Venezuela (1498-1810)*, Banco Central de Venezuela, Colección Histórico-Económica Venezolana, vol. X, Caracas.
L'home nacional, Edicions d'Aportació Catalana, Barcelona.
- 1965. *Les migracions*, Edicions d'Aportació Catalana, Barcelona.
- 1968. *Geografía física de Venezuela*, editorial Kapelusz Venezolana C.A., Caracas.
- 1969. *Els caputxins catalans a Veneçuela*, Edicions Ariel, Col·lecció Hores de Catalunya, Esplugues de Llobregat.
Integració i evolució de la nacionalitat catalana, Centre Català de Caracas, Caracas.
- 1970. *Geografía económica de Venezuela*, editorial Kapelusz Venezolana C.A., Caracas.

- Una geografia humano-económica de la Venezuela de 1873*, Ministerio de Fomento, Dirección General de Estadísticas y Censos Nacionales, Caracas.
1971. *Vocabulario geográfico de Venezuela*, Corporación Venezolana de Fomento, Caracas.
1972. *La Generalitat de Catalunya al llarg de la història*, Patronat de Cultura Terra Ferma, Centre Català de Caracas, Caracas.
1976. *Diccionario de tierras y aguas de Venezuela*, Ministerio de Obras Públicas, Dirección de Cartografía Nacional, Caracas.
- 1976-1977. *Geoeconomía de Venezuela*, vols. I, II i III, Corporación Venezolana de Fomento, Caracas.
1980. *La casa rural a Catalunya*. Cases aïllades i cases de poble, amb fotografies de Montserrat Segarra, Edicions 62, Barcelona.
Compendi de Geografia de Catalunya, editorial Curial, Col·lecció Manuals, Barcelona.
1982. *Els municipis de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Departament de Presidència i Departament de Governació, Barcelona.
1983. *Les comarques de Catalunya. Notes geohistòriques*, Generalitat de Catalunya, Departament de Presidència, Barcelona.
1989. *Temps viscut 1908-1978*, editorial El Llamp, col·lecció L'Aplec, Barcelona.
1990. *La comarca de l'Alta Ribagorça*, Generalitat de Catalunya, Departament de Presidència i de Governació, Barcelona.

A Sant Pere de Vilamajor (Vallès Oriental), l'agost de 1930.

A Caracas, l'any 1951, amb l'artista Abel Vallmitjana (dreta).

En una recepció al Parlament de Catalunya, acompanyat de la seva esposa, l'Onze de Setembre de 1996.